

Pleisterende Lachsterns, een nieuw fenomeen in het Oost-Groningse akkergebied

Willem-Jan Fontijn

Op 30 juli 2011 verbleef een adulte Lachstern *Gelochelidon nilotica* nabij Wildervank. Daarna werden er op dezelfde plek eerst twee en later vier gezien en verbleven ze ruim een week in de omgeving. Dit bleek de opmaat voor een fenomeen zoals dat al lang bekend is uit de Kop van Noord-Holland. Na 2011 liepen de aantallen Lachsterns gestaag op en verbleven de vogels ook langer in de uitgestrekte akkergebieden rondom Veendam en de Pekela's. In dit artikel wordt ingegaan op het voorkomen van de Lachstern in Nederland en Groningen en wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen in Oost-Groningen vanaf 2011.

Voorkomen als broedvogel

Lachsterns broeden over de hele wereld, met name in subtropische gebieden. In Europa broeden ze vooral rondom de Middellandse Zee (met name in Spanje) en de Zwarte Zee (Oekraïne, Rusland en Turkije). De soort is grotendeels trekvogel en overwintert onder andere in Centraal-Afrika en Zuid-Azië (Vlek 2002, Conradt & Ebels 2014). De populatie wordt geschat op 150.000 - 420.000 individuen. De Lachstern wordt vanwege deze grote aantallen niet in zijn voortbestaan bedreigd en daarom door BirdLife International als 'Least Concern'

beschouwd. Door onder andere aantasting en verlies van habitat en menselijke verstoring in de broedgebieden staat de populatie echter wel onder druk en vertoont zelfs een dalende trend (BirdLife International 2015). Sommige kleinere en geïsoleerde populaties, zoals die in Denemarken en Noordwest-Duitsland, zijn extra kwetsbaar en worden daarom wel degelijk in hun voortbestaan bedreigd (zie onder).

Ook in Nederland is de Lachstern enige tijd een regelmatige broedvogel geweest, vooral in de jaren 1930-1950. In die periode haalden de Deense kolonies met 400-500 broedparen hun hoogste aantallen en in Nederland ontstonden tegelijkertijd geschikte broedlocaties in de vorm van aan zee grenzende, droogvallende kustgebieden (onder andere veroorzaakt door de Zuiderzeewerken) (Vlek 2002, Conradt & Ebels 2014). In totaal zijn er tussen 1931 en 1958 zo'n 30 tot 35 broedgevallen vastgesteld. Het merendeel vond plaats in Zuid-Holland, met name op het voormalig eiland De Beer; in 1931 (een nest) en 1949-1956 (21-22 nesten) en bij Goedereede in 1956-1957 (twee paren aanwezig). Verder waren er broedgevallen bij Makkum in Friesland (een nest in juni 1944) en in de Wieringermeer in Noord-Holland (twee nesten in juni-juli 1945). De laatste nesten werden gevonden bij het Veluwemeer bij Harderwijk (twee) en bij Swifterband in Flevoland (een) in 1958 (Van den Berg & Bosman 2001, Vlek 2002). Verassend was de broedpoging op het Balgzand in Noord-Holland in 2005, maar waarschijnlijk mislukte het nest in de eifase (Van Dijk *et al.* 2007).

Lachsterns, adult en 2 juveniel, Heeresveld,
Nieuwe Pekela, 3 augustus 2012

Foto: Willem-Jan Fontijn

Ontwikkelingen in de Deense en Duitse populatie

De Lachsterns die in Nederland worden gezien zijn vrijwel geheel afkomstig van de populatie in het Duitse en Deense deel van de Waddenzee. Deze populatie ontstond in de tweede helft van de negentiende eeuw en bevond zich grotendeels in Denemarken, langs de Noordzeekust en in de fjorden van Jutland. Vanaf halverwege de twintigste eeuw kwam de populatie onder druk te staan en nam in rap tempo af door onder andere vernietiging van voedselhabitat (ontginning van heidevelden en drainage van natte graslanden), verstoring tijdens het broedseizoen (kwelderbegrazing door schapen, menselijke verstoring -inclusief eierrapen, dat pas in 1994 werd verboden!-, toegenomen recreatiedruk enz.), predatie door vossen en waarschijnlijk door het gebruik van giftige bestrijdingsmiddelen in de landbouw in zowel de broedgebieden in Europa als in de overwinteringsgebieden in Afrika (Vlek 2002, Conrardt & Ebels 2014).

Uiteindelijk trokken de laatst overgebleven paren tussen de jaren zestig en negentig van de vorige eeuw langzaam uit Denemarken weg in de richting van de Duitse Waddenzee. Via onder andere Sylt (twintig paren in de jaren zestig) en Grüninsel in de monding van de rivier de Eider (veertig paren in de jaren zeventig) vestigden de Lachsterns zich uiteindelijk in de monding van de rivier de Elbe. Meestal is de kolonie gevestigd op de noordoever van de monding, op de kwelder bij Neufelderkoog, Schleswig-Holstein, maar af en toe ook op de zuidoever in Niedersachsen. De ongeveer veertig paren broeden hier in een kolonie van circa 2000 Visdieven die de Lachsterns met hun agressieve gedrag bescherming bieden. Voor hun voedsel zijn de Lachsterns vooral afhankelijk van brak- en zoetwatergebieden in het binnenland achter de kolonie waar wormen, amfibieën, insecten en muizen worden gevangen. Opvallend genoeg zijn de vogels echter gespecialiseerd in het vangen van Chinese wolhandkrabben, een exoot die veel voorkomt in de rivier en in de haven van Neufeld (Conrardt & Ebels 2014).

Vanaf 1995 is dit de enige kolonie in Duitsland en samen met nog een enkel paar in Denemarken leidden de Lachsterns lange tijd een kwijnend bestaan. Mede doordat de Duitse natuurbescherming en regionale overheden de sterke achteruitgang niet opmerkten, stond de kolonie op punt van uitsterven. Vanaf 2011 is echter een beschermingsprogramma opgezet dat ervoor moet zorgen dat er meer jongen uitvliegen. Een samenwerkingsverband van regionale organisaties houdt de kolonie continue in de gaten met een camera-systeem en zorgt onder meer voor goede publieke voorlichting om verstoring te voorkomen. Predatie

Lachstern, Altevèer bij het Kruiselwerk, 23 juli 2015

Foto: André Boven

door bijvoorbeeld vossen, hermelijn, Bruine Kiekendief en Slechtvalk wordt tegengegaan met behulp van onder andere omheiningen van stroomdraad en in enkele gevallen zelfs afschot door lokale jagers. Bij (extreem) hoge waterstanden spoelen regelmatig veel nesten en jongen weg, maar tijdens zulke omstandigheden kan nu gebruik worden gemaakt van broedmachines om eieren en jongen enige tijd warm te houden. Vanaf 2012 is bovendien een uitgebreid kleurringproject van start gegaan. De jongen in de kolonie worden geringd met een gewone metalen ring en een combinatie van kleurringen zodat ze gevolgd kunnen worden tijdens de trek en ook het broedsucces goed bepaald kan worden (Conrardt & Ebels 2014).

In 2011 broedden 42 paar in de kolonie in Duitsland en een paar in Denemarken. Het beschermingsproject leverde al meteen een bescheiden resultaat op: er vlogen zo'n tien jongen uit. Hoewel dit aantal voor het behoud van de kolonie niet voldoende is, is het wel beduidend beter dan in alle tien broedseizoenen daarvoor. Zo werd in 2010 waarschijnlijk maar een jong vliegvlug. In 2011 bleef hoog water uit maar predatie, menselijke verstoring en slecht weer zorgden opnieuw voor een mager broedseizoen. In 2012 brachten 38 paar zo'n 40 jongen groot, 30 daarvan werden van kleurringen voorzien. Slecht weer gooide helaas roet in het eten waardoor het uiteindelijke aantal uitgevlogen jongen onzeker is. Vermoedelijk ging het maar om 15 tot 20 vogels volgens Bernd Hälterlein in een persoonlijk commentaar op www.dutchbirding.nl. Vervolgens was 2013 weer een matig broedseizoen, vooral veroorzaakt door het erg koude en natte weer in mei en juni (Conrardt & Ebels 2014). Van de 33 getelde paren in Duitsland (31 in Schleswig-Holstein, twee in Niedersachsen) vlogen minimaal 22 jongen uit. Ook was er een succesvol

Datum	Aantal juveniel	Plaats	Bijzonderheden
3 september 1941	1	Hoogkerk	adult en juveniel
29 juli 1996	1	Oosterpoort, Groningen	adult en juveniel, overvliegend
9 - 10 augustus 1997	2	Rottumerplaat	adult en 2 juveniel
15 - 16 augustus 1997	1	Pier van Oterdum	adult en juveniel (foto)
31 juli - 17 augustus 1999	1	Jaap Deensgat & Oude Robbengat, Lauwersmeer	3 adult en een juveniel
31 juli 2000	1	Wad tussen Rottumeroog en Eems	adult en juveniel
17 - 21 augustus 2001	1	Jaap Deensgat, Lauwersmeer	adult en juveniel
27 juli 2002	1	Eemshaven-Oost	adult en juveniel
28 juli 2003	1	Jaap Deensgat & Oude Robbengat, Lauwersmeer	adult en juveniel
29 augustus 2004	1	Eemshaven-Oost	juveniel
31 juli - 2 augustus 2006	1	Tusschenwegen, Winschoten	adult en juveniel
17 augustus 2006	1	Veenhuizerstukken	adult en juveniel (foto)
	13		

Tabel 1. Waarnemingen van juveniele Lachsterns in de provincie Groningen tot 2012 (bronnen: Boekema et al. 1983, waarnemingen-archief De Grauwe Gors, www.lauwersmeer.com, www.waarneming.nl).

broedgeval in Denemarken met twee uitgevlogen jongen (De Boer & Klaassen 2014). In 2014 was het broedseizoen gelukkig weer goed waarbij 34 paren tenminste 34 jongen grootbrachten, waarvan er 30 werden gekleurdingd. Met gemiddeld een jong per paar was het broedsucces zelfs uitstekend. Er gingen wel broedsels verloren door een overstroming op 19 juni. Verder was er dat jaar een succesvol broedpaar in Nedersachsen en vermoedelijk ook een in Denemarken. Tot slot werden in 2015 van circa 38 paartjes minstens 47 nestjongen geringd. Enkele jongen gingen verloren door een overstroming op 8 juli en nog enkele meer door vossen toen de jongen de omheinde kolonie verlieten (Bernd Hälterlein pers. comm. op www.dutchbirding.nl).

Doortrek in Nederland en Groningen

Door de afname van de Deense populatie en het geleidelijk aan ongeschikt raken van de broedlocaties door vegetatiesuccessie en menselijke ingrepen in het landschap verdween de Lachstern halverwege de twintigste eeuw als broedvogel uit Nederland (Vlek 2002). Sindsdien is de Lachstern een doortrekker in voor- en najaar en pleisteraar in de nazomer.

In het voorjaar is de Lachstern inmiddels met gemiddeld zo'n tien tot twintig vogels een zeer schaarse doortrekker geworden die vooral bij de bekende telpost bij Breskens (Zeeland) en langs enkele telposten aan de Noordkust van Groningen wordt waargenomen. Elders in het land worden niet of nauwelijks Lachsterns waargenomen, vermoedelijk omdat het merendeel van de Duits/Deense vogels een meer oostelijke route door Europa aanhoudt (Vlek 2002).

In het najaar is het voorkomen in Nederland wat meer verspreid. Lachsterns worden dan regelmatig gemeld uit het Waddengebied, het IJsselmeer en uit de Delta, maar het zwaartepunt van de verspreiding ligt vooral in de Kop van Noord-Holland (Bijlsma et al. 2001). De najaarstrek verloopt ook lang niet zo gehaast als de voorjaarstrek. De najaarstrek, of eigenlijk nazomertrek,

begint voor de Lachsterns al in juli, en wel meteen na het uitvliegen van de jongen. De oudervogels verlaten samen met hun jongen zo snel mogelijk de broedplek om verdere sterfte direct na het uitvliegen te voorkomen. Bovendien leren de jongen zo ook meteen de trekroute kennen. Omdat de jongen nog niet zelfstandig kunnen jagen, hebben ze tussenstops nodig om de jongen te voeren (Vlek 2002). Een bekende tussenstop in Nederland is de Kop van Noord-Holland. In de nazomer (half juli-eind augustus) verblijven daar jaarlijks enkele tientallen Lachsterns, waaronder vaak dus oudervogels met hun jongen. De adulte vogels jagen in de uitgestrekte graslandgebieden in het binnenland en rusten en voeren de jongen op de onder water gezette bollenvelden. Een klein deel overnacht op die bollenvelden, maar de belangrijkste slaapplek is echter op het Balgzand nabij Van Ewijcksluis, waar soms fraaie slaaptrek waargenomen kan worden. Slaaptrek werd al waargenomen vanaf 1925, in eerste instantie langs de Friese Zuiderzeekust bij Ferwoude en omgeving. Na de afsluiting van de Zuiderzee in 1932 verplaatsten de vogels zich geleidelijk richting Noord-Holland en in 1937 werd het Balgzand ontdekt als slaapplek (Vlek 2002). Er waren toen, op het hoogtepunt van de Deense kolonies, regelmatig grote aantallen Lachsterns aanwezig, bijvoorbeeld 305 exemplaren (waarvan 33 juveniele vogels) op 19 augustus 1941 en circa 400 op 10 augustus 1947 (Van den Berg & Bosman 2001). Na de geleidelijke afname van de populatie in Denemarken ging het jaarlijks nog om enkele tientallen vogels. De meest recente maximumtelling was 28 vogels (waarvan 9 juveniel) op 7 augustus 2015 (www.dutchbirding.nl).

In Groningen is de Lachstern doortrekker in voor- en najaar. In het voorjaar worden Lachsterns vrijwel uitsluitend overvliegend gezien langs telposten bij de Kustweg in de Lauwersmeer, de Noordkaap in de Eemmapolder en op Eemshaven-Oost, met name tussen eind april en half mei op dagen met gunstige omstan-

digheden (wind uit oostelijke richtingen) (www.trektellen.nl). Soms verblijft een exemplaar kortstondig in het Lauwersmeergebied of in de Dollard. Op enkele uitzonderingen na, bijvoorbeeld op Rottumerplaat op 15 mei-2 juni 1992 en in de Eemshaven op 31 mei-6 juni 1992 (Van den Berg & Bosman 2001), blijven deze vogels nooit langer dan een dag.

In het najaar is de verspreiding wat groter en worden ze ook in andere delen van de provincie gezien. In het verleden werden af en toe ook wel pleisterende vogels waargenomen, maar nooit op zo'n grote schaal als de laatste jaren. Vooral in de Dollardregio verbleven midden jaren negentig regelmatig enige tijd Lachsterns. Pleisteraars werden onder meer gezien op 23 juli-29 augustus 1994 (drie tot zeven exemplaren), 18-22 juli 1995 (twee tot drie) en 15-16 augustus 1997 (twee). Ook in de Lauwersmeer werden enkele keren pleisterende vogels waargenomen. Bekende gevallen betroffen onder andere 31 juli-11 augustus 1999 (vier), 17-21 augustus 2001 (twee) en 24 juli-6 augustus 2003 (minimaal vier). In 2003 werden de Lachsterns overigens hoofdzakelijk aan de Friese kant van de Lauwersmeer gezien, in de Ezumakeeg (waarnemingenarchief *De Grauwe Gors*, www.lauwersmeer.com).

Een deel van de hierboven genoemde gevallen is ook terug te vinden in tabel 1. In deze tabel wordt een overzicht gegeven van waarnemingen waar specifiek melding wordt gemaakt van juveniele Lachsterns. Hoewel dit overzicht niet helemaal compleet zal zijn, omdat bij veel waarnemingen uit het verleden nauwelijks aanvul-

lende informatie vermeld staat, is het in ieder geval duidelijk dat juveniele Lachsterns tot aan 2011 altijd zeer zeldzaam zijn geweest in Groningen.

Pleisterplaatsen in Oost-Groningen

Zoals in de inleiding al wordt vermeld, worden sinds 2011 ook in het (zuid)oosten van de provincie Groningen pleisterende Lachsterns waargenomen. In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van alle waarnemingen van Lachsterns uit de periode 2011-2015 die gedaan zijn in een groot deel van de provincie Groningen. De nadruk ligt daarbij vooral op het oosten en zuidoosten en het najaar. Diverse waarnemingen elders uit de provincie zijn buiten beschouwing gelaten, behalve wanneer het juveniele vogels betrof. Pleisterplaatsen zijn met vette letters aangegeven. In het overzicht hieronder, dat hoofdzakelijk gebaseerd is op waarneming.nl, worden de ontwikkelingen nader toegelicht en uitgewerkt.

Op 30 juli 2011 ontdekte Emo Klunder een adulte Lachstern in Polder Wildervankster Participantenverlaat, ten zuidwesten van Wildervank. Op 4 augustus waren er op dezelfde plek twee en op 7 augustus zelfs vier aanwezig. De laatste vogel werd op 8 augustus waargenomen. De Lachsterns werden vooral jagend gezien boven de akkers aan beide zijden van de N33 tussen Wildervank en Wildervanksterdallen. Ondanks dit voor Groningen toch wel bijzondere aantal mochten de Lachsterns zich niet op al te veel belangstelling van vogelaars verheugen. Van een grote toeloop was zeker nog geen sprake ...

Verblijfsduur / Datum	Maximum aantal	Datum	Plaats	Bijzonderheden
30 juli - 8 augustus 2011	4	7 augustus	Wildervanksterdallen	alle adulte vogels (foto)
31 juli 2011	1		Polder Breebaart	adult (foto)
30 juli - 18 augustus 2012	14	8 augustus	Pekela's & Alteveer	minimaal 4 juveniele vogels
12 augustus 2012	1		Kropswolderbuitenpolder, Zuidlaardermeer	juveniel, foeragerend (foto)
9 september 2012	1		Westpolder, Lauwersmeer	juveniel, overvliegend
28 juli - 20 augustus 2013	21	31 juli	Pekela's & Alteveer	minimaal 1 juveniele vogel
7 augustus 2013	2		Farmsum	adult en juveniel, foeragerend (foto)
19 augustus 2013	1		Wolfsbarge, Zuidlaardermeer	overvliegend
17 juli 2014	1		Polder Breebaart	adult, kort ter plaatse
19 juli 2014	3		Onnerpolder, Zuidlaardermeer	adult, overvliegend noord (foto)
24 juli 2014	1		Kropswolderbuitenpolder, Zuidlaardermeer	adult, overvliegend oost
24 juli - 1 september 2014	18	2 augustus	Pekela's, Alteveer & Wildervank	minimaal 5 juveniele vogels
9-15 augustus 2014	5		Dollard en omgeving	minimaal 3 adult en 2 juveniel (foto)
12 augustus 2014	1		Wolfsbarge, Zuidlaardermeer	
14 augustus 2014	1		Oostpolder, Zuidlaardermeer	adult, overvliegend
22 juli - 12 augustus 2015	31	30 juli	Pekela's & Alteveer	minimaal 4 juveniele vogels
24 juli - 19 augustus 2015	2		Zuidlaardermeergebied	adulte vogels (foto)
28 juli 2015	1		De Tjamme, Beerta	adult, kort jagend, daarna richting zuid (foto)
1 augustus 2015	2		Haren	adult en juveniel, overvliegend west
2 augustus 2015	1		Meerstad, Slochteren	juveniel
3 augustus 2015	1		Polder Breebaart	adult (foto)

Tabel 2. Waarnemingen van Lachsterns in Oost-Groningen vanaf 2011 (bronnen: Conradt & Ebels 2014, waarnemingenarchief *De Grauwe Gors*, www.lauwersmeer.com, www.trektellen.nl en Waarneming.nl).

Tot ieders verrassing werden exact een jaar later opnieuw Lachsterns gezien, en het was weer Emo Klunder die ze ontdekte: op 30 juli foerageerden drie adulte vogels boven de akkers tussen Zuidwending en Oude Pekela. De vogels verdwenen al snel uit beeld en konden niet weer terug worden gevonden. Vervolgens vloog op 1 augustus een Lachstern over Plas Langebosch bij Wildervank waardoor de indruk ontstond dat er weer pleisterende Lachsterns aanwezig moesten zijn in de omgeving van Veendam. Zoektochten leverden op 3 augustus uiteindelijk resultaat op: opnieuw werden bij Zuidwending foeragerende Lachsterns gezien, nu minstens acht exemplaren. De vogels vlogen met prooien richting het nabijgelegen Heeresmeer bij Nieuwe Pekela. Op de buizen die in deze plas liggen, en gebruikt worden voor de zandwinning, bleek een tiental Lachsterns aanwezig te zijn. Daaronder waren ook enkele juveniele vogels die nog gevoerd werden door hun ouders. In de dagen daarna werden de Lachsterns volop bezocht door veel vogelaars uit het hele land en daardoor konden ze ook goed gevolgd worden in het gebied. Zodoende werd nog een plek ontdekt waar de Lachsterns vaak werden gezien: zandwinningplas het Kruiselwerk nabij het even verderop gelegen Alteveer. De vogels foerageerden met name boven de akkers in de ruime omgeving van beide plassen. Er werd vooral veel op grote groene sabelsprinkhanen gejaagd, een soort die in de zomer van 2012 opvallend algemeen

was. De Lachsterns waren vaak een tijd uit beeld bij de plassen, maar ze kwamen met enige regelmaat weer terug op de buizen om te rusten en hun jongen te voeren. De laatste vogels van het seizoen (drie exemplaren) werden op 18 augustus voor het laatst gemeld bij Alteveer.

Het vaststellen van een nauwkeurig maximumaantal bleek erg lastig. De beste methode hiervoor is het tellen op een gezamenlijke slaapplek, maar die is tot op heden nog niet gevonden (zie onder). Ook het foerageren in de wijde omgeving, het heen en weer pendelen tussen beide plassen en de eventueel snelle doortrek van individuen maakten het er allemaal niet gemakkelijker op. Het maximum van veertien vogels op het Heeresmeer op 8 augustus, waarvan drie juveniele vogels, is waarschijnlijk een goede indicatie. Het minimum aantal juveniele vogels voor 2012 dat uit de waarnemingen afgeleid kan worden is vier (waarvan een vogel met kleurringen). Samen met minimaal 31 Lachsterns op het Balgzand op 5 augustus was dit jaar ongeveer 45% van de Noordwest-Europese populatie in Nederland aanwezig (Koffijberg & Hälterlein 2012).

In 2013 keerden de Lachsterns opnieuw terug en werd de eerste waarneming gedaan op 28 juli op het Heeresmeer. Direct werd een fraai aantal van maar liefst zeventien exemplaren gezien. De Lachsterns trokken de dagen daarna veel bekijks en dat resulteer-

Lachsterns en Kokmeeuwen, Heeresveld, Nieuwe Pekela, 29 juli 2013

Foto: Willem-Jan Fontijn

de meteen in topaantallen. Tussen 30 juli en 2 augustus werden meestal negentien vogels gemeld, behalve op 31 juli toen het dagmaximum werd vastgesteld (21). Een leuke bijvangst tussen alle Lachsterns en Visdieven op het Heeresmeer betrof de juveniele Witvleugelstern die daar op 29 juli werd gefotografeerd.

Zoals hierboven gemeld was 2013 een mager broedseizoen en dat is duidelijk zichtbaar aan de waarnemingen. Er werden vrijwel alleen adulte Lachsterns gemeld, van juveniele vogels was nauwelijks sprake. Op 31 juli werden een adult en een juveniel gemeld bij Alteveer, op 4 en 8-10 augustus een gekleuringde juveniel bij Nieuwe Pekela, op 14 augustus een adult en een juveniel bij Plas Langebosch en op 20 augustus nog twee adult en een juveniel bij Alteveer. Het ging dat jaar dus mogelijk maar om een of enkele juveniele Lachsterns. Naast de stijging van het aantal Lachsterns valt ook op dat het gebied waar de vogels foerageren langzaam aan wat groter wordt. Nu worden ook op enkele dagen (tussen 12 en 14 augustus) twee tot drie Lachsterns gezien op Plas Langebosch bij Wildervank. Tevens komt de eerste melding uit het Zuidlaardermeergebied, van een rondvliegende vogel bij Wolfsbarge op 19 augustus.

De eerste waarnemingen in 2014 werden al redelijk vroeg gedaan: op 17 juli in Polder Breebaart en drie vogels op 19 juli in de Onnerpolder. Ook bij de Pekela's zijn de Lachsterns er dit jaar wat eerder bij, en wel vijf vogels bij Alteveer op 24 juli. Vervolgens wilde het niet echt vloten met de aantallen en meestal werden rond de zeven tot negen vogels gemeld. Het hoogste maximum overdag werd gezien op 3 augustus en betrof 'slechts' twaalf exemplaren. Daaronder waren wel vijf juveniele vogels, het hoogste aantal juveniele Lachsterns tot en met 2015. Het hoogste aantal vogels voor 2014 werd echter de avond ervoor gezien: op 2 augustus rond 18:30 uur vloog bij Wildervanksterdallen binnen vijf minuten twee keer een groep van negen Lachsterns langs in zuidwestelijke richting. Dit kan duiden op slaaptrek, maar zoektochten in de omgeving daarna leverden later niets op.

Terwijl de laatste Lachstern bij Alteveer op 13 augustus werd gemeld, verschenen vanaf 12 augustus zeker vier vogels bij Plas Langebosch en omgeving. De vogels werden regelmatig bij de plas gezien maar vooral ook in het akkergebied achter de plas, jagend op de toen talrijke sprinkhanen. Enkele vogels, meestal een adult en een juveniel, bleven lang aanwezig (tot 1 september).

In 2014 werd ook weer eens gepleisterd in de Dollard. Tussen 9 en 15 augustus werd een klein groepje Lachsterns waargenomen, vaak jagend boven akkers, pol-

*Grote Stern, Heeresmeer, Nieuwe Pekela,
3 augustus 2014*

Foto: Willem-Jan Fontijn

der- en dijksloten en de kwelder van Termunten tot aan de Carel Coenraadpolder. Het ging om minimaal drie adulte en twee juveniele vogels.

Uit het Zuidlaardermeergebied en ruime omgeving kwamen eveneens enkele meldingen van een of meer Lachsterns, waaronder een exemplaar in het Annermoeras bij Spijkerboor op 8 augustus (de soort is uiterst zeldzaam in Drenthe). Een echt patroon in de waarnemingen is hier nog niet zichtbaar. Wellicht betreft het vogels uit de omgeving van de Pekela's en Wildervank die af en toe langskomen op hun foerageer- en ontdekkingstochten.

Het vermelden waard is verder nog de groep van negen Grote Sterns op het Heeresmeer op 3 augustus 2014. Grote Sterns zijn sowieso al zeer schaars in de Dollard, laat staan voor het (Oost-)Groningse binnenland. Het was dan ook een opmerkelijk tafereel om de Grote Sterns samen met de Lachsterns te zien rondvliegen en op de buizen te zien zitten. Het betrof waarschijnlijk de grootste of een van de grootste groepen ooit voor het Groningse binnenland. Een Reuzenster op 9 augustus was de volgende mooie toevoeging aan het lijstje sterns voor het Heeresmeer.

In 2015 werden de eerste Lachsterns al gemeld op 22 juli, zowel bij Alteveer als het Heeresmeer. De meeste waarnemingen, van veelal foeragerende vogels boven de akkers, kwamen dat jaar uit de ruime omgeving van de Pekela's en Veendam, tot over de N33 bij Veendam aan toe. Van Plas Langebosch kwamen slechts enkele meldingen. Opvallend in 2015 waren de hoge aantallen bij het Heersemeer waarbij er vanaf 24 juli twee weken lang regelmatig vijftien tot twintig vogels werden gemeld. Het dagmaximum viel op 30 juli en betrof maar liefst 31 exemplaren (waarvan vier juveniele vogels). Het werkelijke aantal was waarschijnlijk hoger omdat

Lachstern, Heeresmeer, Nieuwe Pekela, 26 juli 2015 Foto: Willem-Jan Fontijn

er voortdurend af en aan werd gevlogen naar het meer. Overigens namen de aantallen na 5 augustus snel af, waarschijnlijk omdat er weinig voedsel was (2015 was een slecht insectenjaar en dus waren er ook weinig sprinkhanen).

In de Dollard en omgeving waren dat jaar maar twee waarnemingen en was van pleisteren geen sprake. In het Zuidlaardermeergebied daarentegen was daar nu voor het eerst wel sprake van. Tussen 24 juli en 19 augustus verbleven minimaal twee adulte Lachsterns in het gebied. De vogels werden meestal samen gezien, met name in de Oostpolder en bij Wolfsbarge tot aan De Groeve (in het Drentse deel van het meer) aan toe. Hopelijk krijgt dit een vervolg de komende jaren met meer exemplaren. Het zou in ieder geval weer een mooie aanwinst zijn voor het Zuidlaardermeergebied!

Ringgegevens

Hoewel er regelmatig kleurringen in Groningen worden afgelezen, zijn er tot op heden nog niet veel gegevens gepubliceerd. In 2015 echter heeft een waarnemer (Corstiaan Beeke) de kleurencombinaties van diverse Lachsterns afgelezen bij het Heeresmeer en de gegevens bij zijn waarnemingen op waarneming.nl gezet. Uit die gegevens blijkt dat deze Lachsterns inderdaad afkomstig zijn van Neufelderkoog en daar als nestjong zijn geringd (op 162 km afstand van het Heeresmeer). Zo werden bijvoorbeeld op 24 juli 2015 de volgende vogels afgelezen: een juveniel (geringd op 26 juni 2015, eerste terugmelding), een derde-kalenderjaar (ook op 1 augustus afgelezen, geringd op 17 juli 2013, eerste terugmelding), een adult (geringd op 28 juni 2012, eerste terugmelding in Nederland, verder alleen op de ringlocatie afgelezen) en een adult (alleen afgelezen op 26 en 27 augustus 2014 bij Schagerbrug, Noord-Holland). In het oog springt vooral ook de Lachstern die op 1 augustus werd afgelezen: deze vogel

werd geringd op 26 juni 2012 en daarna gemeld op 2-22 augustus 2012 en op 8 augustus 2014 bij Schagerbrug, op 23 juni 2015 weer op de ringplek in Duitsland, op 1 augustus 2015 dus bij Nieuwe Pekela en vervolgens op 7 augustus 2015 bij La Bohalle, West-Frankrijk (afstand tot ringplaats 976 km).

Soms bestaat het idee dat de Lachsterns die in Groningen pleisteren (grotendeels) dezelfde zijn als die Noord-Holland verblijven. In Groningen nemen de aantallen na begin augustus vaak behoorlijk snel af terwijl de aantallen in Noord-Holland vrij hoog blijven tot eind augustus. De aantallen in Groningen pieken dus eerder en korter dan in Noord-Holland en voorlopig lijken tellingen dit idee te bevestigen (De Boer & Klaassen 2014).

Het snellere doortrekverloop in Groningen zou overigens ook deels te maken kunnen hebben met de beschikbaarheid van voldoende voedsel, met name insecten (sabelsprinkhanen). In insectenrijke jaren, bijvoorbeeld 2012 en 2014 (Wildervank tot 1 september), blijven de Lachsterns langer en met wat meer vogels in het gebied aanwezig dan in een slecht insectenjaar als 2015. Daarnaast wijzen gegevens uit het kleurringproject er vooralsnog ook op dat dit waarschijnlijk niet dezelfde vogels zijn. Sinds het project begon in 2012 zijn er namelijk nog nooit Lachsterns afgelezen uit Groningen die later in dezelfde nazomer ook nog in Noord-Holland zijn gezien (Fred Visscher persoonlijke mededeling). Ook de aflezing in Frankrijk toont aan dat deze vogel gezien de tijd en afstand tussen de aflezingen waarschijnlijk rechtstreeks vanuit Groningen naar het zuidwesten moet zijn gevlogen.

De lijn Duitsland – Groningen – Noord-Holland lijkt logisch tijdens de najaarstrek, maar voorlopig is dit nog niet aangetoond. Wat verder opvalt is dat enkele Lachsterns eerst in Noord-Holland werden gezien en het jaar erop in Oost-Groningen verbleven. Dit zou kunnen duiden op een verschuiving richting Groningen, mede ook vanwege de toegenomen aantallen, maar om dat aan te tonen zijn meer ringgegevens en (slaapplaats) tellingen nodig.

Slaapplaats

Op het moment van schrijven is de exacte slaapplaats van de Lachsterns nog steeds niet bekend. In eerste instantie werd gedacht dat de vogels overnachten op de buizen in het Heeresmeer en het Kruiselwerk. Er zijn diverse waarnemingen van 20:00 uur of later op de plassen, maar enkele keren posten tot in diep in de schemer leverde geen Lachsterns op (Emo Klunder pers. comm.). In augustus 2013 werden tegelijkertijd met het Balgzand enkele slaapplaatsstellingen georga-

niseerd bij de Pekela's, maar ook die leverden niets op (De Boer & Klaassen 2014). Verder wordt gesuggereerd dat de vogels mogelijk slapen op de kwelder van de Dollard. Enkele waarnemingen van groepjes Lachsterns die laat op de avond richting noordoost wegvliegen wijzen daar op. Maar waarnemingen van (grote) groepen Lachsterns ontbreken echter tot nu toe in de Dollard – mede ook omdat daar nog geen georganiseerde zoektochten zijn geweest – dus voor die theorie is nog geen bewijs geleverd.

Interessant waren de twee groepen van negen vogels op 2 augustus 2014 die laat op de avond langs vlogen in de buurt van Wildervanksterdallen. De vogels vlogen in de richting van Bareveld en Nieuwediep, maar zoektochten in de omgeving daar leverden helaas geen Lachsterns en geen geschikte slaapplekken op. Ook op 5 augustus 2015 werd in de avonduren een groep van zes Lachsterns overvliegend gezien bij Wildervanksterdallen. Deze vogels vlogen nu in de richting van het Heeresmeer, maar ook dit kreeg geen vervolg.

Af en toe zijn er echter al vroeg in de ochtend (groepen) Lachsterns waargenomen bij Nieuwe Pekela, terwijl het soms nog bijna donker was (pers. obs.). Wellicht slapen ze dus toch gewoon in de buurt van (of toch op) beide plassen in plaats van bijvoorbeeld in de Dollard.

Discussie

Het is niet goed bekend of er voor 2011 ook al Lachsterns aanwezig waren op de zandwinningsplassen. Zowel in het kader van diverse atlas- en akkervogelprojecten als door lokale vogelaars worden de akkergebieden regelmatig bezocht, en hoewel er af en toe wel een overtrekkende Lachstern wordt gezien, zijn er nooit zulke hoge aantallen Lachsterns vastgesteld als de laatste jaren. Het lijkt er dus op dat de pleisterplaats van vrij recente datum is en dat wellicht de vier 'verkenner' uit 2011 de weg hebben gewezen voor een (nieuwe) gunstige foerageer- en rustplek tijdens de najaars-trek. Uit ringgegevens blijkt in ieder geval dat enkele Lachsterns eerst naar de Kop van Noord-Holland gingen maar nu, samen met hun (toekomstige) jongen, de route naar het oosten van Groningen hebben gevonden. Gezien de sterk toegenomen aantallen in Groningen – met in 2015 voor het eerst een hoger maximum in Groningen (31 om 28 exemplaren) – vindt er in de toekomst misschien wel een verdere verschuiving plaats. Zeker ook omdat er tot nu toe (nog) geen uitwisseling is vastgesteld tussen Groningen en Noord-Holland tijdens de nazomertrek. Daarbij is het echter wel van belang dat de gezamenlijke slaapplek wordt gevonden zodat er ter vergelijking met Noord-Holland goede aan-

talschattingen kunnen worden gemaakt.

Nu de kolonie in Duitsland goed beschermd wordt, lijkt het er ieder geval op dat we nog wel enige tijd kunnen genieten van mooie aantallen Lachsterns in Oost-Groningen!

Dankwoord

André Boven, Emo Klunder, René Oving en Fred Visscher gaven veel nuttige aanvullende informatie. René Oving en Emo Klunder voorzagen bovendien een eerdere versie van dit artikel van commentaar en André Boven stelde nog een foto beschikbaar. Allen worden hartelijk bedankt! Dank gaat verder uit naar Waarneming.nl voor het gebruik van de database, en in het speciaal naar de vele gebruikers die hun waarnemingen van de Lachsterns hebben ingevoerd op deze website. Diverse waarnemers hebben daarbij zeer waardevolle informatie vermeld.

Literatuur

- van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman 2001. Zeldzame vogels van Nederland. Avifauna van Nederland 1. Tweede, herziene druk. GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- BirdLife International 2015. Species factsheet: *Gelochelidon nilotica*. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 16/09/2015.
- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis Groningen.
- de Boer, V. & O. Klaassen 2014. Slaapplaatstellingen van Lachsterns in 2013. Sovon-Nieuws nr. 2, 2014: 16.
- Conradt, S. & E. Ebels 2014. Gull-billed Terns in north-western Europe: breeding results, conservation and post-breeding movements. Dutch Birding 36: 147-158.
- van Dijk, A.J., A. Boele, L. van den Bremer, F. Hustings, W. van Manen, A. van Kleunen, K. Koffijberg, W. Teunissen, C. van Turnhout, B. Voslamber, F. Willems, D. Zoetebier & C.L. Plate 2007. Broedvogels in Nederland 2005. SOVON-monitoringsrapport 2007/01. Beek-Ubbergen.
- Koffijberg, K. & B. Hälterlein 2012. Opvallende aantallen Lachsterns in de nazomer. Sovon-Nieuws nr. 3, 2012: 11.
- Vlek, R. 2002. Lachsterns *Gelochelidon nilotica* op slaapplekken rond het noordelijk IJsselmeergebied. Limosa 75: 147-158.
- Websites: www.dutchbirding.nl, www.lauwersmeer.com, www.sovon.nl, www.trektellen.nl, www.vogelsvangroningen.nl en [Waarneming.nl](http://waarneming.nl) (<http://waarneming.nl>).

Willem-Jan Fontijn – Sappemeer
wjfontijn@ziggo.nl